

De Morgenster
5 mei 2019
Thema: 'Gods tijd – bevrijde tijd'

ORDE VAN DIENST:

Woord van welkom door de ouderling van dienst

Zingen: 'Dit is een morgen als ooit de eerste' [216]

Groet en bemoediging

Drempelgebed

Zingen: 'In deze stilte' [Sela]

Gebed om ontferming, besloten met het zingen van 301-k

Glorialied: 'Komt, laat ons vrolijk zingen'

Verhaal uit het Grote Dierenbos, besloten met het zingen van 'Als je geen liefde hebt voor elkaar'

Eerste schriftlezing: Genesis 1: 31 tm 2: 3

Zingen: 'Die ons schiep' [266], *couplet 1 en 2*

Tweede schriftlezing: Deuteronomium 5: 12-15

Zingen: Lied 266, *couplet 3, 4 en 5*

Epistellezing: 2 Corinthiërs 5: 20 – 6: 2

Zingen: Lied 978, *couplet 4*

Evangelielezing: Lucas 10: 13-19

Zingen: U komt de lof toe [339a]

Overweging

Zingen: 'God heeft het eerste woord' [513]

Dankgebed, voorbeden, stil gebed en **gezongen Onze Vader** [nr. 1006]

De voorbeden worden beantwoord met de acclamatie voor de Paastijd 368F

Mededelingen en inzameling van gaven onder pianospel

Slotlied: 'God, schenk ons de kracht' [418] *Couplet 1, 2 en 3*

Zending en zegen

De overweging wordt voorafgegaan door een interactief moment rond drie vragen:

- *Wie van u heeft regelmatig het gevoel dat hij of zij tijd te kort komt?*
- *Voor wie is de zondag als rustdag altijd een lust in plaats van een last geweest?*
- *Wie van ons lukt het regelmatig om wel echt in het heden te zijn? En hoe doe je dat?*

Overweging

Toen ik al een hele tijd geleden nadacht over de vraag hoe je een themadienst over ons jaarthema zou kunnen vormgeven toen dacht ik al direct aan het bijbelse gebod om de sabbat te houden, en hoe dat verankerd wordt in de bijbel.

Dat is het eerste grote thema van mijn overweging. In de tweede helft wil ik nog iets dieper insteken, door me dit af te vragen: staat onze beleving van de tijd misschien in de weg om God toe te laten in ons leven? En dan zal de sabbat ook weer terugkeren, en ook het woord bevrijding, passend op deze vijfde mei. Maar eerst dus de sabbat. Als wij opgroeien dan weten wij niet beter dan dat er een ritme is van zeven dagen. Dat is diep verankerd in onze hele manier van leven.

Joden hebben de wekelijkse feest- en rustdag op zaterdag, christenen op zondag en moslims op vrijdag, het ritme is steeds zes plus één.

Ook toen we er in de jaren zestig niet zes plus één maar vijf plus twee van gingen maken bleven we denken in de eenheid van de week: zeven dagen.

Eigenlijk is dat heel raar. De oude feesten van het volk Israël hadden allemaal ook een band met de cyclus van de seizoenen. De datum van al die feesten is oorspronkelijk op de een of andere manier verankerd in de gang van de seizoenen.

Maar hoe zijn ze ooit gekomen op het ritme van een week van zeven dagen?

Niemand die het definitieve antwoord daarop weet.

Het ritme van de week, van zes plus één, is iets dat inbreekt in de natuurlijke gang van zaken.

Een opgroeiend kind weet niet beter, denkt dat het zo hoort.

Het is ook iets dat past bij ons mensen. Experimenten met een andere indeling zijn mislukt.

Van 1793 tot 1802 werd in Frankrijk gewerkt met maanden van dertig dagen, verdeeld in drie periodes van tien dagen. Niet elke zevende maar elke tiende dag was een vrije dag. De Franse arbeiders waren opgelucht toen dit systeem weer werd afgeschaft.

Het woord sabbat heeft te maken met woord dat 'stoppen' betekent, 'staken'. De sabbat is een wekelijkse stakingsdag.

Maar waarom staken we?

We hebben vanmorgen gehoord dat daar twee verschillende visies op bestaan.

In de versie van de Tien geboden zoals overgeleverd in het boek Deuteronomium is de sabbat een herinnering aan de bevrijding uit Egypte. Een soort wekelijkse viering van 5 mei dus!

Elke sabbat opnieuw herinner je je dat je ooit slaaf was in Egypte, dat het leven alleen maar werken was. Maar dat God je daarvan heeft bevrijd. Elke week opnieuw mag je staken. Je bent meer dan je werk alleen. En iedereen mag daarvan genieten! Ook de slaven, ook de vreemdelingen, ja zelfs het vee.

Een andere traditie is te vinden in Exodus 20, waar een andere versie van de Tien geboden staat.

Die versie komt overeen met het eerste scheppingsverhaal uit Genesis 1: in zes dagen heeft God hemel en aarde gemaakt, en op de zevende dag rustte hij. Als God dat heeft gedaan, dan ook de mens, dat is de gedachte.

Bij de sabbat hoort dat je je werk staakt. Maar dat leidt natuurlijk tot problemen. Er zijn dingen die door moeten gaan. Wat is wel werk, wat is geen werk? Hoe zorgen we dat de sabbat wel een dag van bevrijding blijft?

We weten dat in de tijd van de tweede tempel het houden van de sabbat steeds meer een belangrijk kenmerk werd van Joodse identiteit.

Vaak wordt gedacht dat dat zo rigoureuus werd nageleefd dat het houden van de sabbat vòòr een mensenleven zou gaan. Maar dat is een misverstand.

Een beroemd verhaal hierover is te vinden in het eerste boek van de Makkabeeën, dat ook in Rooms-Katholieke bijbelvertalingen te vinden is. Het gaat daar over een grote groep wetsgetrouwe Joden die de woestijn is ingevlucht, en daar niet toevallig op sabbat door de Syriërs worden aangevallen. Ze komen allemaal jammerlijk om, want ze verdedigen zich niet: het is immers sabbat, en je verdedigen met wapens zien ze als werk.

Daarop besluit Mattetias de Makkabeeër het volgende: op sabbat mag je je wel degelijk verdedigen – een mensenleven gaat voor.

Bleef de vraag: wat mag je wel en wat mag je niet als werk beschouwen op de sabbat? Daar werden felle debatten over gevoerd.

Een dergelijk debat dreigt ook in het verhaal uit Lucas hoofdstuk 13.

Jezus geeft op een sabbat onderricht in een synagoge, en hij geneest een vrouw die daarop rechtop gaat staan en God looft.

De leider van de synagoge wordt boos omdat Jezus op sabbat geneest. Dat beschouwt hij als werk. De vrouw, die al achttien jaar door haar ziekte gekweld werd had best wel een dag kunnen wachten. Dat had niet op sabbat hoeven gebeuren! Maar Jezus heeft niet kunnen wachten. Hij heeft het moment gegrepen, de kairos: het juiste moment. En hij heeft er nog argumenten bij ook:

Als je een dier op de sabbat losmaakt om hem te laten drinken, dan mogen we toch ook deze vrouw losmaken van haar ziekte?

Een dier is maar voor een paar uur vastgemaakt, maar deze vrouw was *achttien jaar* gebonden: zullen we haar dan niet losmaken?

Dus als we een dier op elk moment van de week kunnen losmaken, hoe te meer zal God niet deze vrouw losmaken van de ketenen van haar ziekte...?!

De leider van de synagoge had met Jezus een debat aan willen gaan over de vraag wat wel en niet werk is op de sabbat.

Maar Jezus brengt de discussie op een ander niveau, uiteindelijk gaat het over de vraag hoe God aan het licht zal komen op dit moment, en wel in een daad van *bevrijding*. Als daar één dag juist geschikt voor is, dan toch de sabbat? Jezus zegt dat niet, maar die conclusie is onontkoombaar: met wat hij heeft gedaan komt de sabbat als dag van herinnering aan bevrijding juist tot zijn bestemming.

Om het te zeggen met het motto van bevrijdingsdag van dit jaar: *in vrijheid* kiest Jezus voor deze daad.

Hij kiest er voor om niet te wachten, maar pakt het moment. In de woorden van Paulus: Nu is de tijd daarvoor gekomen, nu is de dag van de redding.

Nu ga ik terug naar de vraag hoe onze tijdsbeleving is.

Aan het eind van de dertiende eeuw werd het uurwerk met enthousiasme binnengehaald.

Dit was het begin van een toenemende beheersing van onze tijd en ons leven, waarvan we vandaag de dag een hoogtepunt beleven.

In toenemende mate lees je kritiek daarop: het continue leven bij de klok vervreemdt ons van een echte beleving van de tijd.

Als mensen terugkomen van vakantie zeggen ze vaak: ik heb daar de tijd vergeten – en hoe heerlijk was dat.

Maar vanmorgen wil ik nog iets dieper insteken.

Zou het zo kunnen zijn dat we met het invoeren van de klok, en het steeds meer beheersbaar maken van de tijd ook daarmee God voor een deel zijn kwijtgeraakt?

Als de tijd voor ons alleen maar is het optellen van seconden, minuten en uren, dan wordt onze eigen levenstijd uiteindelijk alleen maar meer van hetzelfde. Hoe zouden we ons ooit nog kunnen laten verrassen?

En dat is toch waar het koninkrijk van God begint? Met dat een mens zich laat verrassen? Dat er iets anders is dan de sleur van alledag? Dat er ook iets anders is dan taken en deadlines, maar dat er ook momenten zijn van inzicht, van iets anders, van ophouden, van bevrijding.....?

De sabbat herinnert ons aan dat alles. De sabbat herinnert ons er aan dat wij het niet alleen zijn die de tijd meten en beheersen, maar dat daar iets anders aan vooraf gaat, namelijk dat *God* ons vanuit zijn rust ons de tijd *schenkt*.

De sabbat staat dus voor een evangelie van de tijd. De sabbat is een herinnering aan iets dat we verliezen als we niet uitkijken. De sabbat herinnert ons er aan dat we de tijd niet allereerst *hebben*, maar die die ons *geschonken* is. De sabbat doet ons stappen uit een gesloten systeem van alleen maar gestapelde momenten en geeft ons de mogelijkheid de tijd als *chronos*, dat is de meetbare tijd, te vergeten.

De sabbat als rust is er ook niet om allereerst bij te komen van het werk, of krachten te verzamelen voor de week die komt, maar om af te zien van alle werk en daarmee gelegenheid te krijgen jezelf te worden.

Dat is wat God ons geeft, ons schenkt, dat is het evangelie van de sabbat.

Tot slot de heel praktische vraag: wat moeten christenen hiermee want wij zijn de *zondag* als de dag van de opstanding gaan vieren.

Twee dingen: al het mooie dat ik zojuist zei over de sabbat, laten we dat overdragen op de zondag. Het is te mooi om niet te doen. We hebben de sabbat of zondag meer dan ooit nodig, anders rennen we ons kapot.

En ten tweede een heel concrete mogelijkheid die ik de laatste tijd diverse malen ben tegengekomen: voor Joods tijdbesef loopt de sabbat van vrijdagavond tot en met

zaterdagavond. Als op zaterdag de zon ondergaat is de sabbat voorbij. En de sabbat begint dus al op vrijdag, met zonsondergang.

Zouden wij ook niet op die manier de zondag kunnen vieren? Dus door die al te laten beginnen op zaterdagavond. Moment om met gezin of familie of vrienden samen te komen. Om zo te zondag in te luiden.

De werkweek begint dan op zondagavond, als je je voorbereidt op de dingen die maandagmorgen moeten gaan gebeuren.

Maar hoe je het ook doet: laat de zondag een moment zijn waarop je probeert te ervaren dat de tijd je door God geschonken is, door God die het eerste woord heeft.

Erik van Halsema

Gebruikte literatuur:

- C.P. Bouman, *Technische tijd en sabbat. Een onderzoek naar de relatie tussen de sabbatstijd als tijd van de openbaring en tijd in een door techniek bepaalde werkelijkheid.*
- Joel B. Green, *The Gospel of Luke (NICNT)*
- Joke J. Hermsen, *Stil de tijd. Pleidooi voor een langzame toekomst.*